

LUCIAN – BLAGA – UNIVERSITÄT
FAKULTÄT FÜR PHILOLOGIE UND BÜHNENKÜNSTE
DEPARTMENT FÜR ANGLO-AMERIKANISCHE UND
GERMANISTISCHE STUDIEN

DISSERTATION
zur Erlangung der Doktorwürde

*Refugiere și migrație în romane contemporane dedicate copiilor și
adolescenților – O analiză situată între estetic și conținutul informativ al
literaturii contemporane în limba germană*

REZUMAT

Dissertantin:

Maria Liane, Cristian

Wissenschaftliche Betreuerin:

Prof. univ. dr. Maria, Sass

În lucrarea intitulată *Refugiere și migrația în romanele contemporane dedicate copiilor și adolescenților – O analiză situată între estetic și conținutul informativ al literaturii contemporane în limba germană* se examinează literatura narativă contemporană pentru tineri, care abordează mișcările migraționale actuale, în special fenomenul refugierii.

Ca obiectiv principal s-a urmărit investigarea efectelor pierderii căminului asupra protagoniștilor, utilizând metoda comparatistă. În acest scop, au fost folosite ca texte primare romanele *Dazwischen Ich* de Julia Rabinowich¹ și *Vor uns das Meer* de Alan Gratz².

În cadrul analizei, au fost discutate motivele pierderii și dobândirii unui cămin, etapele migrării și sosirea într-un nou cămin. În aceste lucrări, copilăria este echivalată cu conceptul de cămin, în timp ce fuga este considerată ca o tranziție spre adolescență sau către vârsta adultă timpurie. Pierderea mediului spațial familiar și schimbarea fundamentală a situației familiale în timpul migrării au o strânsă legătură cu problema formării identității.

Stadiul cercetării

În contextul fundamentării teoretice privind reprezentarea migrării în literatura contemporană pentru copii și adolescenți, există un volum extins de literatură secundară care se ocupă de clasificarea și formele de manifestare ale acestui gen. Printre cele mai recente publicații se remarcă *Handbuch Kinder- und Jugendliteratur*, editat de Tobias Kurwinkel și Philipp Schmerheim în anul 2020. Acest ghid cuprinde definiții ale termenilor, precum și prezentarea evoluției acestui gen până la aspectele intertextualității și receptării literaturii migrației.

¹ Rabinowich, J. (2016): *Dazwischen Ich. Eine Geschichte vom Ankommen*. München: Carl Hanser Verlag.

² Gratz, Alan (2020): *Vor uns das Meer. Drei Jugendliche. Drei Jahrzehnte. Eine Hoffnung*. 1. Auflage. Aus dem Englischen von Meritxell Janina Piel. München: Carl Hanser Verlag.

O altă sursă care a fost folosită ca bază teoretică pentru acest studiu este lucrarea *Literatur für Kinder und Jugendliche* a lui Hans-Heino Ewers³, publicată în 2012. În această lucrare, Ewers subliniază schimbarea socială și adaptarea literaturii pentru copii și adolescenți la aceste schimbări, concentrându-se pe rolul funcțional al acestui gen literar.

În ceea ce privește efectele pierderii căminului asupra protagoniștilor, există o monografie de Nagel Sibylle⁴, publicată în 2014, care se concentrează în special pe literatura migraționistă turco-germană. Autoarea susține că părăsirea căminului este percepută ca o ruptură cu copilăria, amintirile despre cămin fiind asociate cu o imagine idilică. Această afirmație este contestată în prezenta lucrare.

În contextul stadiului cercetării pentru cele două lucrări selectate, există un articol științific din 2019 referitor la romanul *Dazwischen Ich*, care investighează reprezentarea adolescenței după fuga din cămin. Autoarea, Monika Hernik-Młodzianowska⁵, se ocupă în articolul său cu imaginea de sine a protagonistei și relevanța statutului său de refugiat. Totuși, articolul nu abordează alienarea familială și nici nu oferă o analiză detaliată din punct de vedere lingvistic-stilistic.

În plus, există o lucrare publicată în 2020, care tratează referințele intertextuale la poveștile pentru copii și basmele din romanul *Dazwischen Ich*⁶.

³ Ewers, H.-H. (2012): *Literatur für Kinder und Jugendliche. Eine Einführung in Grundbegriffe der Kinder- und Jugendliteraturforschung*. 2. überarb. u. aktual. Aufl. Stuttgart: Fink Verlag.

⁴ Nagel, Sibylle (2014): *Heimatverlust in historischen und zeitgeschichtlichen Jugendromanen der Gegenwart über Auswanderung, Flucht und Vertreibung*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.

⁵ Hernik-Młodzianowska, Monika (2019): „,Ich bin eine große Baustelle‘ – Zur Darstellung von Adoleszenz nach der Flucht in Julya Rabinowichs Roman *Dazwischen: Ich*“. *Colloquia Germanica Stetinensia* 28 (2019): 149–167. unter: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/08_hernik-mlodzianowska.m.pdf. (Zugriff: 18.04.2024).

⁶ Carl von Ossietzky Universität Oldenburg (2020): *Intertextuelle Bezüge zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm in dem Roman "Dazwischen: Ich"*. München: Grin Verlag.

Articolul se concentrează exclusiv pe funcția basmelor în literatura pentru copii și adolescenți, analizând doar povestea pădurii de basm a protagonistei. Totuși, lucrarea nu face o legătură directă între formarea identității cauzată de pierderea căminului.

În completarea lucrării, există un caiet de lucru care conține sugestii pedagogice-didactice și materiale didactice⁷. Totuși, trebuie menționat că acest caiet de lucru nu prezintă posibilități de digitalizare didactică.

În ceea ce privește lucrarea *Vor uns das Meer*, există doar un caiet de lucru pentru profesori, care include materiale didactice.⁸ Nu există studii științifice disponibile referitoare la această lucrare.

Metode și obiective

În ceea ce privește metodele de cercetare, se utilizează metoda comparativă, care implică compararea a două romane pentru adolescenți. Textele de bază folosite sunt romanele *Dazwischen Ich* de Julya Rabinowich și *Vor uns das Meer* de Alan Gratz.

În cadrul acestei proceduri comparatiste, se va efectua mai întâi o analiză structurată de conținut, care va cuprinde analiza motivelor, temelor, personajelor, narațiunii și a cadrului acțiunii. În plus, vor fi examinate și aspectele lingvistice și stilistice, supuse unei analize de limbaj, stil și discurs. Vor fi prezentate, de asemenea, perspective culturale care se concentrează pe temele spațiului și mobilității în studiul literar al mișcărilor de refugiu.

⁶Hellenbroich, Christoph (2018): *Unterrichtspraxis. Reihe Hanser in der Schule*. Koenen, Marlies (Hrsg.). München: dtv Verlag. unter: https://assets.dtv.de/media/39/a7/fa/1645984291/Unterrichtsmodell_Rabinowich_Dazwischen_Ich.pdf. (Zugriff: 18.03.2024).

⁷Hellenbroich, Christoph (2018): *Unterrichtspraxis. Reihe Hanser in der Schule*. Koenen, Marlies (Hrsg.). München: dtv Verlag. unter: https://assets.dtv.de/media/39/a7/fa/1645984291/Unterrichtsmodell_Rabinowich_Dazwischen_Ich.pdf. (Zugriff: 18.03.2024).

⁸Herrman, Gabriele (2021): *Unterrichtsmodell. Lesen in der Schule mit Reihe Hanser*. Koenen, Marlies (Hrsg.). München: dtv Verlag.

În plus, se efectuează o analiză istorică și contextuală, care include încadrarea istorică și analiza impactului situației istorice și sociale asupra reprezentării tematicii fugii și dezvoltării identitare a protagoniștilor. De asemenea, cercetarea receptării este abordată datorită relevanței sale didactice. În acest context, se realizează o analiză a reacțiilor creative privind reprezentarea pierderii originilor și formarea identității.

Metoda comparativă vizează în primul rând identificarea similitudinilor și diferențelor în reprezentarea pierderii originilor și a efectelor sale asupra protagoniștilor din ambele romane. În mod concret, în ambele texte se investighează în ce măsură separarea timpurie de patrie și familie influențează identitatea protagoniștilor și cum diverse etape ale fugii contribuie direct și indirect la formarea unei noi identități. În plus, această cercetare își propune să aducă noi înțelegeri cu privire la rolul romanului pentru tineret în gestionarea pierderii originilor și în căutarea identității. De asemenea, își propune să contribuie la înțelegerea interculturală și să reducă prejudecățile legate de migrație și fugă.

Structura lucrării

Lucrarea este structurată în două părți principale (prima parte cuprinde capitolele 1 și 2). Primul capitol este dedicat bazelor teoretice relevante pentru investigație. Acesta include o definiție a literaturii pentru copii și adolescenți conform lui Klaus Doderer⁹, precum și o prezentare a diferitelor sale forme, conform lui Hans-Heino Ewers¹⁰. Un subcapitol explică termenii „migrație”, „fugă” și „emigrare”, precum și procesele postmigratorii de „asimilare”,

⁹ Doderer, Klaus (1976): *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*. Weinheim: Beltz. 1976, S. 161ff.

¹⁰ Ewers, H.-Heino (2000): *Literatur für Kinder und Jugendliche. Eine Einführung*. UTB 2124, München: Fink, S. 16.

„aculturație” și „integrare”, pornind de la lucrările lui Hannes Stubbe¹¹ și Klaus Bade¹². De asemenea, sunt detaliate conceptele de „patrie” conform lui Jens Korfkamp¹³ și motivele prezentate în literatura pentru copii și tineret, conform lui Mitzscherlich¹⁴ și Mikota¹⁵, pentru a sublinia legătura dintre pierderea și recuperarea identității de origine.

Prezentarea teoretică a spațialității este crucială pentru a ilustra impactul asupra tinerilor protagoniști. În acest context, termenii „loc”, „spațiu”, „locuri de tranzit” și „non-locuri”, precum și „spații de frontieră tranzitorii”, sunt dezvoltate pornind de la teoria lui Lars Wilhelmer¹⁶ și a lui Hallet și Neumann¹⁷.

În final se explicitează conceptul de „identitate” conform lui Oerter Rolf¹⁸ și Keupp Heiner¹⁹, precum și procesul „dezvoltării identității în adolescență” conform Marie Rössel-Cunovic²⁰.

¹¹ Stubbe, Hannes (2005): *Lexikon der Ethnopsychologie und Transkulturellen Psychologie*. Frankfurt am Main: IKO, S. 162.

¹² Bade, Klaus J. (2000): *Europa in Bewegung. Migration vom späten 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart*. München: Beck, S. 28.

¹³ Korfkamp, Jens (2006): *Die Erfindung der Heimat. Zur Geschichte der Gegenwart und politischen Implikaten einer gesellschaftlichen Konstruktion*. Berlin: Logos, S. 52.

¹⁴ Mitzscherlich, Beate (1997): „Heimat ist etwas, was ich mache“. *Eine psychologische Untersuchung zum individuellen Prozess von Beheimatung*. Münchner Studien zur Kultur- und Sozialpsychologie. Hrsg. von Heiner Keupp, Bd. 9, Pfaffenweiler: Centaurus, S. 60.

¹⁵ Mikota, Jana (2015): *Flucht- Literatur*. In: *Texte für den Unterricht*. Bd.1. Hrsg. von Worbel, Dieter und Jana Mikota, Hohengehren: Schneider, S. 15.

¹⁶ Wilhelmer, Lars (2015): *Transit -Orte. Eisenbahn- Hotel- Hafen- Flughafen*. Bielefeld: transcript Verlag, S. 306.

¹⁷ Hallet, Wolfgang/ Neumann Birgitt (Hrsg.) (2009): *Raum und Bewegung. Die Literaturwissenschaften und der Spatial Turn*. Bielefeld: transcript, S. 21.

¹⁸ Oerter, Rolf (2008): *Entwicklungspsychologie*. Lehrbuch 6., Hrsg. von Montada, Leo vollst. überarb. Aufl. Weinheim: Beltz Verlag, S. 299.

¹⁹ Keupp, Heiner (2013): *Identitätskonstruktion. Das Patchwork der Identitäten in der Spätmoderne* (1999). 5. Auflage. Hamburg: Rowohlt Verlag, S. 82.

²⁰ Rössel-Cunovic, Marie (2006): *Adoleszenz und Identitätsentwicklung von Jugendlichen in Flüchtlingsfamilien. Eine Änderung*. Zeitschrift für Politische Psychologie 14/1+2, S. 211.

Partea a doua a lucrării, formată din capitolele 3 și 4, se concentrează pe analiza textului. Aici, ambele texte sunt analizate detaliat folosind o metodă comparativă, fiecare beneficiind de o analiză textuală detaliată.

În cadrul analizei textuale au fost examinate aspecte precum structura, perspectiva narativă, analiza personajelor, reprezentarea fugii și motivele literare în raport cu întrebarea de cercetare respectiv în ce măsură acestea sunt asociate cu alienarea protagoniștilor și în ce măsură rezultă pierderea sau câștigul identității. De asemenea, pentru fiecare roman în parte, s-a analizat problema atribuirii genului literar folosind caracteristicile adaptării conform lui Carsten Gansel²¹ și Franz K. Stanzel²², în scopul formulării ulterioare a sugestiilor didactice adecvate vârstei.

În *Capitolul 5* sunt discutate perspectivele privind didactizarea digitală și relevanța pedagogică a textelor analizate.

În final, rezultatele cercetărilor sunt sintetizate într-o concluzie.

Lucrarea se încheie cu o listă de referințe bibliografice.

Concluzii

Chiar dacă au fost analizate două romane diferite, acestea au fundamentul comun al migrației. În lumina bazei teoretice și pe baza analizei romanelor *Dazwischen Ich* de Julia Rabinowich și *Vor uns das Meer* de Alan Gratz, pot fi trase următoarele concluzii:

Motivul literar evidențiază reziliența umană și voința de supraviețuire. Este ilustrat faptul că motivele recurente ale fricii, furiei, invizibilității și speranței, abordate în ambele texte, reflectă culmile emoționale și adâncimile sentimentale ale refugiaților. Se arată cum aceste emoții sunt interconectate și

²¹ Gansel, Carsten (2017): *Moderne Kinder- und Jugendliteratur*. 7. Aufl. Berlin: Cornelsen, S. 13.

²² Stanzel, Franz K. (1995): *Theorie des Erzählens*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, S. 83.

cum se schimbă pe parcursul acțiunii, evoluând în paralel cu dezvoltarea protagoniștilor.

Cele două romane diferă în privința modului lor de prezentare: în timp ce primul roman, *Dazwischen Ich*, își construiește acțiunea din perspectiva narativă la persoana întâi, manifestând astfel o subiectivitate crescută, al doilea roman, *Vor uns das Meer*, relatează cele trei destine de fugă prin intermediul unui narator personal, alternând între narativitatea factuală și cea ficțională. Abordarea cronologică și liniară a poveștii este parțial întreruptă prin utilizarea de analepse. Perioada de timp relatată variază în funcție de povestea de fugă, cuprinzând între o lună și doi ani.

În romanul *Dazwischen Ich*, Madina trebuie să depășească încă neîncrederea și fricile interioare, chiar și după sosirea într-un mediu sigur. Se evidențiază un conflict de generații, strâns legat de adaptarea rapidă și integrarea ei. De asemenea, se sugerează că faza postmigratorie este mai dificilă, mai lentă și mai grea pentru părinți în comparație cu fiica lor. În schimb, fiica parcurge un proces intens de alienare și își dezvoltă o nouă identitate, influențată de adolescență, mediul școlar, schimbarea rolurilor și o responsabilitate crescută.

În ceea ce privește reprezentarea fugii și alienarea rezultată în romanul *Vor uns das Meer*, se poate observa că în timpul fazei de fugă, toți protagoniștii activează mecanisme de supraviețuire și reprimă sentimente precum dorul de casă, furia și tristețea, care sunt în contradicție cu sentimentul de putere, forță și determinare. Inițiativa și procesul de maturizare prin care trec personajele principale schimbă relațiile familiale și modelele de rol și de gen, indicând procese precoce de maturizare și ruptura cu copilăria. În plus, toți protagoniștii experimentează separarea de persoanele apropiate sau incertitudinea privind soarta familiei, ceea ce marchează, de asemenea, ruptura cu copilăria și trecerea într-o nouă fază a vieții.

În mod similar, se poate concluziona că toți protagoniștii trec printr-un proces de dezvoltare a personalității ca urmare a fugii. În plus, experiențele traumatizante și pierderea persoanelor de încredere și a membrilor familiei pot fi evaluate ca efecte predominant negative ale pierderii originilor, manifestându-se sub forma alienării identitare. Mai mult, datorită absenței unei normalități adecvate vârstei și a structurilor cotidiene atât înainte, în timpul cât și după migrație, se poate formula ipoteza că pierderea originilor influențează negativ formarea identității.

În continuare se poate concluziona că, în ciuda migrației petrecute în trei decenii diferite, protagoniștii experimentează experiențe și mecanisme similare de alienare, care au efecte imediate asupra dezvoltării și identității lor, indiferent de cadrul temporal. Analiza parcursului fugar evidențiază natura ciclică a experiențelor de fugă ale celor trei protagoniști.

În ceea ce privește atribuirea genului literar, se demonstrează că ambele opere orientate spre problemă își propun să sensibilizeze, să informeze și să sprijine tinerii cititori în abordarea problemelor.

În contextul intersectării dintre artă și educație, cercetarea arată că principalul focus este pe recepția acestor opere și pe schimbarea paradigmatică evidentă în ceea ce privește funcția literaturii pentru copii și tineret. În special literatura despre fugă pentru tineret, deși fictivă, reflectă realitatea vieții și necesită o lectură conștientă și discuții direcționate. În ciuda naturii lor ficționale, romanele analizate conțin și fapte istorico-politice, ceea ce le ridică dincolo de funcțiile pur distractive și le permite să fie abordate didactic într-o manieră interdisciplinară. Astfel, literatura despre fugă pentru adolescenți oferă o combinație echilibrată între conținut informativ și reprezentare artistică.

Cuvinte cheie

Dazwischen Ich, Jula Rabinowich, Vor uns das Meer, Alan Gratz

Fuga, refugiere, migrație, literatură adresată copiilor și adolescenților, pierderea originilor, consecințele migrării, pierderea identității, mecanisme de alienare identitară, formarea identității, natura ciclică a migrării, traumele migrării, reziliență umană, emoții interconectate, procesul de maturizare, dezvoltare personală, adaptare, integrare, asimilare, conflict de generații, modelele de rol și de gen, ruptura cu copilăria, aspecte ale didactizării, etapele migrării, literatură contemporană, schimbare de paradigmă